

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOSRPSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
ZAGREB, LISTOPAD 1963. GODIŠTE XI

NORMIRANJE KNJIŽEVNOGA JEZIKA KAO LINGVISTIČKI ZADATAK

Radoslav Katičić

U posljednje vrijeme postalo je normiranje književnoga jezika nekako nepopularno. Nekada je bilo samo po sebi razumljivo da stručnjaci za jezik postavljaju norme književnoga jezika i da bdiju nad tim da li se svi koji pišu ili govore za javnost njih pridržavaju. U novije vrijeme nastavnici materinjega jezika sve češće nailaze u toj svojoj djelatnosti na otpor. Ne samo da je učenje jezika u programu srednjih škola svedeno na minimum nego se često nastoji potpuno onemogućiti gramatička nastava. A bez poznavanja gramatike književnoga jezika ne može učenik nikada razumjeti smisao normâ i svjesno ih se pridržavati. I izvan školske nastave, u javnosti, često se osjeća otpor normiranju književnoga jezika. Uvijek se opet nalaze ljudi koji u štampi i na drugim javnim tribinama ustaju protiv utvrđenih norma književnoga jezika i u ime jezičnoga razvoja i potreba suvremenoga doba osporavaju vrijednost normiranju književnoga jezika i poštivanju jednom utvrđenih norma. Najznačajnije je pri tome to što oni svakako računaju da će njihovo gledište naići na širok odjek u javnosti. Ne radi se kod toga o suprotstavljanju jedne norme za književni jezik drugoj, jer toga je u našoj nesređenoj jezičnoj situaciji već više puta bilo, nego o načelnom odbijanju utvrđenih norma za književni jezik.

Kada bi takav stav dolazio samo od ljudi koji su po svom poslu i stručnom obrazovanju daleki jezičnim pitanjima, moglo bi se takvo stanje smatrati stanovitom jednostranošću koja je nastala kao posljedica našega burnog razvoja u kojem je nužno prevagnula tehnološka izobrazba. No otpor normiranju dolazi često baš od filologa, dakle od ljudi s lingvističkim obrazovanjem i oni se, raspravljajući o tim pitanjima, služe lingvističkim

argumentima. Da bi pokazali neopravdanost normiranja, pozivaju se na lingvistiku. Mnogi tako vjeruju da je lingvistika pokazala kako su norme za književni jezik neopravdane i jalove te samo koče slobodni razvoj jezika koji i pored njih pobjedonosno napreduje. S tim je u vezi i sklonost k potcjenjivanju rada na normiranju književnoga jezika. Mnogima se naime čini da taj posao nema veze s pravom naukom o jeziku. Protivnici jezičnih norma i oni koji potcjenjuju vrijednost rada na normiranju pozivaju se dakle na lingvističku nauku, za koju misle da je pokazala kako u jeziku nema ispravnoga i neispravnoga i kako je djelatnost usmjerena na to da zaustavi ili skrene tok jezičnoga razvoja jalova i unaprijed osuđena na neuspjeh, bez naučnoga opravdanja i nadahnuta samo sitničavošću i konzervativizmom. Bit će dakle zanimljivo, a možda i korisno, da se malo potanje prikaže kako rezultati suvremene lingvističke znanosti mogu utjecati na naš stav prema normama književnoga jezika i prema radu na daljnjem normiranju.

U dugom razdoblju od antike pa do početka prošloga stoljeća takvo se pitanje uopće nije postavljalo. Jezikom su se ljudi bavili samo zato da bi utvrdili norme književnoga jezika i da bi stvorili čvrsta mjerila kojima će se procjenjivati ispravnost tekstova. I u to vrijeme ljudi su proučavali jezik, ali je to proučavanje bilo potpuno podređeno normativnom pristupu i školskoj perspektivi. Takvo je stanje trajalo stoljećima i nije čudo ako se ono još i danas odražava u mišljenju većine ljudi. Za njih je lingvist stručnjak koji zna što je u jeziku ispravno, a što nije. Oni su uvjereni da postoje objektivni i naučno utvrđljivi kriteriji ispravnosti i da stručnjaci za jezik suvereno barataju tim kriterijama. S tim je u vezi i uvjerenje da svaki jezik ima jedan pravi i nepokvareni oblik, a drugi dijalekti da su iskvareni govori obrazovanih ljudi.

Položaj se iz temelja promijenio kad se u prvoj polovici prošloga stoljeća počela stvarati prava nauka o jeziku. Ona se počela baviti jezikom bez obzira na ispravnost. Tada je došlo do načelnoga razlikovanja između proučavanja i normiranja jezika. Od tada je lingvist istraživač svih jezičnih pojava bez obzira na norme. Neobaziranje na jezične norme postalo je preduvjet lingvističkoga istraživanja. Tada se prvi put spoznao povijesni razvoj jezika i načelna ravnopravnost dijalekata u tom razvoju. Ali u tom se najranijem razdoblju evropske lingvistike povijesni razvoj jezika shvaćao pod utjecajem romantičkih nazora i kulta narodne starine i njezine nepokvarene čistoće kao stalno propadanje. Lingvist je istražujući jezičnu starinu u mogućnosti da u suvremenim, pokvarenim i propalim dijalektima prepozna i odabere ono što je najviše u skladu sa samobitnim savršenstvom drevnih početaka. Pojedini oblici jezika dani su, oni su svi podjednako stvoreni jezičnim razvojem i među njima nema ispravnih i neispravnih.

Ali se mogu i moraju odabrati oni koji su manje pokvareni, koji su ostali bliži čistim starijim razdobljima u razvoju jezika.

Na tom smo se shvaćanju rane lingvistike dulje zadržali jer je lako vidjeti kako je ono bitno utjecalo na utemeljitelje našega književnog jezika i oblikovalo njihove teoretske stavove. Naravno, takva teorija nije mogla dati jednoznačne kriterije izbora i u njezinom okviru mogla su nastati tako oprečna shvaćanja kao što su ih zastupale pristaše zagrebačke škole, riječke škole i vukovci. Razumljivo je također da takva shvaćanja nisu bila naj-prikladnija da se po njima stvori strogo normiran i čvrsto standardiziran književni jezik. Ono je još i danas živo kod onih ljudi, koji nisu doduše protiv norma književnog jezika, ali smatraju da je »zdravi i nepokvareni« narodni govor njihova sela najsigurnije mjerilo i nezamućeno vrelo, pa odriču filolozima svako pravo da normama ograničuju unošenje elemenata narodnog govora u književni jezik. Ti iskreni i često strastveni ljubitelji svoga jezika otežavaju stvaranje standardnoga književnoga jezika i vladanje njime čine teškim umijećem koje mogu postići samo rijetke, osobito nadarene osobe i to pod uvjetom da su rođene u pravom selu. Dobar književni jezik mora međutim biti takav da ga doduše svi moraju učiti, ali i svi mogu naučiti.

Daljnijim istraživanjima i popuštanjem utjecaja romantičkih ideja došlo je u nauci o jeziku do velikih promjena. Predodžba o razvoju jezika kao o stalnom i neumitnom propadanju pokazala se posve neopravdanom. Svaki oblik jezika rezultat je povijesnog razvoja i nema objektivnoga mjerila po kojem bi neki stupnjevi toga razvoja bili vredniji od drugih. Svaki je povijesno nastali oblik jezika data stvarnost koju lingvistika mora registrirati kao predmet svojega istraživanja. Norme koje sankcioniraju jedne oblike jezika, a odbacuju druge, samovoljne su i nemaju naučnoga opravdanja. One su rezultat društvenih konvencija i proizlaze iz jalovog nepoznavanja i nepriznavanja nezaustavljivoga razvoja živoga jezika. Lingvistika s konca prošloga i početka našega stoljeća bila je naročito svjesna toga nužnog i nezaustavljivog razvoja i poznavala je mnoge slučajeve gdje je razvoj živoga jezika razbio okove mrtvih školskih norma. Tako se često isticao nastanak romanskih jezika kao pobjeda povijesnoga razvoja i jezične stvarnosti nad mrtvim slovom školskih propisa u koje se bio uklopio klasični latinski jezik. Sad više nije bio dalek put do mišljenja da jezični razvoj znači i jezični napredak. Nisu li moderni evropski jezici kao engleski, francuski, talijanski, pa i njemački jednostavniji, pregledniji, prozirniji i praktičniji nego što su bili jezici iz kojih su se razvili? Mnogima se moglo tako činiti. To doduše nije bilo moguće nedvosmisleno dokazati, jer nije bilo dovoljno egzaktnih kriterija, pa se nije nikada ni jasno formulirala niti s potrebnim pojmovnim aparatom razradila hipoteza koja bi se onda mogla provjeriti. Ipak je takvo shvaćanje mnogim lingvistima bilo blisko, i neki

su ga i izricali kao uzgrednu primjedbu ili ga pak šutke podrazumijevali. No svakako, bez obzira na to da li razvoj znači ujedno i usavršavanje jezika, on teče svojim tokom i normiranje koje taj razvoj nastoji skrenuti ili čak zaustaviti može se osnivati samo na nepoznavanju prirode jezika. Ljudi koji se bave jezikom podijelili su se tako u dvije skupine: pedantni školnici i amaterski zanesenjaci bdjeli su i dalje nad čistoćom jezika i progovili sve što se smatralo neispravnim, a pravi sljedbenici nauke o jeziku izučavali su samo razne njegove oblike, znajući da su oni svi jednako vrijedni, da nema dobrih i loših i da je ono protiv čega se čistunci bore često naprosto mlađi razvojni oblik koji će neminovno zamijeniti stariji. Došlo je tako do rascjepa između »školske« i »naučne« gramatike. Prva se smatrala nužnom i praktičkom, a druga premda nepraktična, ipak naučnom, samo što njome ne valja đake previše zamarati. Tradicionalno obrazovanje jezičnih stručnjaka obuhvaća obje, prvu zbog potreba škole, a drugu zbog stručnosti i znanstvene razine, iako načelno jedna isključuje drugu. Pri takvom položaju u lingvistici posve je razumljivo da se više ili manje lingvistički obrazovani protivnici norma književnoga jezika pozivaju na nauku o jeziku, ma koje bile prave pobude njihovu neprijateljstvu. I taj je stadij u razvoju lingvističkoga mišljenja našao svoj odraz u našoj sredini i to upravo u pojavama koje smo opisali na početku ovoga članka.

Postoji dakle doista jedno razdoblje u razvoju lingvistike koje takvim mišljenjima i stavovima može bar djelomično dati teoretsku podlogu i opravdanje. Predodžba o objektivno nužnom jezičnom razvitku, možda čak i napretku, doista može dati teoretske argumente za pobijanje vrijednosti normiranja književnoga jezika. Ali svi koji danas tako argumentiraju žrtve su sami jedne zakonitosti koja se može utvrditi u razvoju društva i društvene svijesti. Radi se o pojavi da ideje i spoznaje koje su udarile pečat radu vodećih učenjaka nekoga razdoblja postaju općom svojinom širih slojeva obrazovanih ljudi tek 50—100 godina kasnije kad su u živom razvoju naučne misli te iste ideje i spoznaje već prijeđene i često zastarjele. Tako i noviji razvoj lingvistike baca sasvim novo svjetlo na normiranje književnoga jezika. Ona je u prvom redu mnogo bolje uočila društveni karakter jezika i njegova razvitka i ne prihvaća više slijepu nužnost svih pojedinosti jezičnoga razvoja. Isto je tako postala svjesna posebnoga položaja što ga ima književni jezik kao standardizirano sredstvo općenja kojemu je svjesno normiranje nuždan uvjet. Književni se jezik može prilagoditi svojem specijaliziranom zadatku samo ako se svjesno i strogo normira. Samo tako on može služiti izjednačenom i jednoznačnom sporazumijevanju bez prostorne, a po mogućnosti i vremenske raznolikosti u pismu i kontinuiranom usmenom govoru. Ni jedno od tih potrebnih svojstava ne može se postići bez normiranja. Bez njega bi se na većem području što pod utjecajem lokalnih dijakata, što samostalnim divergentnim razvojem ubrzo stvorila takva pro-

storna raznolikost koja bi smetala preciznom sporazumijevanju. Bez normiranja bi razvoj tekao tako brzo da se jezična obavijest pohranjena u pismu nakon razmjerno kratkog vremena više ne bi mogla vaditi i upotrebljavati bez posebnoga napora. Bez normiranja bi napokon u nekontroliranom razvoju književnoga jezika stalno bile ugrožene razlikovne opozicije njegova sustava. Gubitak tih opozicija u govornom se jeziku lako nadoknađuje mimikom, pokretima i situacijskim kontekstom, a književni ih jezik treba jer je lišen svih drugih izražajnih sredstava. Stoga bez normiranja nema književnoga jezika i može se povijesnom dokumentacijom pokazati da je normiranje uvijek i svagdje pratilo pojavu književnoga jezika. Čim se počne stvarati književni jezik, počinju se razni oblici jezika dijeliti na ispravne i neispravne. Bez toga vlada jezična anarhija i nema jedinstvene i konsolidirane pismenosti i književnosti. Koliko je to normiranje bilo uspješno, ne zavisi od jezičnih nego od društvenih činioca. Svakako bi se primjer klasičnog latinskoga i romanskih jezika mogao upotrijebiti i u suprotnom smislu. Jer usprkos nužnoj tendenciji k jezičnom razvoju klasični se latinski suvereno održao kao književni jezik sve dotle dok je postajala društvena struktura kojoj je on služio (Zapadnorimsko carstvo). Tek slom te strukture oslobodio je razvoj romanskih jezika, ali je književna norma, koja je ostala ograničena na uski krug crkvene pismenosti, bila i dalje tako jaka da je udarila svoj pečat na sve zapadnoromanske jezike. Jezični razvoj bio je relativno neometen samo dotle dok se u Francuskoj, Španjolskoj i Italiji nisu stvorile nove društvene strukture kojima je bio potreban književni jezik. Tada je opet počelo stvaranje novih nacionalnih književnih jezika s vrlo strogim normama, i to tako strogim i djelotvornim da su književni zapadnoromanski jezici u posljednjim stoljećima prošli samo neznatne promjene. Time je književni jezik postigao svoju svrhu i današnji Španjolci mogu bez većeg napora čitati Cervantesa i Francuzi Mollièrea, a Talijani čak i Dantea. Dakle baš romanski jezici mogu poslužiti kao primjer uspješnoga normiranja. Sličnih primjera može se skupiti i iz drugih jezika. Normiranje književnoga jezika moguće je dakle pa čak i nužno. A koliko će ono biti uspješno, zavisi u prvom redu od društvenog prestiža koji za njim stoji. U društvu gdje se svatko onemogućuje ako se ne drži strogo i dosljedno norma književnoga jezika u govoru u pismu te će se norme ostvarivati mnogo tačnije i brižljivije nego u društvu gdje se tih norma drže samo pedanti ili ljudi iz zaostalih i neurbaniziranih krajeva kojih je dijalekat izabran da bude podloga književnom jeziku. Osnovni problem normiranja književnoga jezika nije dakle lingvističke nego društvene prirode. Najviše, naime, zavisi od društvenog prestiža književnoga jezika i njegovih norma i o tome da li je neka društvena zajednica zrela da dobije strogo ujednačen i standardiziran književni jezik. Izbor dijalekta koji služi kao podloga književnome jeziku može taj proces olakšati ili otežati, ali odlučni ostaju sociološki faktori.

Posao oko normiranja književnoga jezika nije dakle uvijek zahvalan jer uspjeh najviše zavisi od faktora koji se izmiču kontroli jezičnih stručnjaka. To su kod nas temeljito iskusili ne samo tvorci književnog jezika i svi oni koji rješavaju pitanja u vezi s njime i neprekidno nastoje usavršiti i novim prilikama prilagoditi njegove norme, nego i svi nastavnici materinjega jezika u srednjim školama koji se sizifovski trude da opismene svoje đake, a ovi slabo mare jer ne osjećaju da se »u životu« ispravan i kultiviran jezik osobito cijeni. Kad bi dobro vladanje književnim jezikom bilo uvjet za napredovanje u zvanju i stjecanju uglednijih položaja, stanje bi odmah bilo sasvim drugačije.

Posao svih tih čuvara književne norme od osnovne škole pa do sveučilišta javlja nam se u sasvim novom svjetlu kada, upoznavši se s prirodom književnoga jezika i uvjetima njegova postojanja, dođemo do zaključka da norme vrše svoju funkciju nužnoga regulatora čak i onda kada nemaju snage da se u potpunosti nametnu. Baš u tom pitanju nauka o jeziku pobija argumente suvremenih protivnika norma i normiranja koji uvijek ističu da »mrtve« norme ne mogu zaustaviti »živi« razvoj jezika. Biološki pojmovi tu su zapravo vrlo neumjesni i suvremena lingvistika ih se oslobodila i upotrebljava ih samo još gdje god u posve slikovitom i prenesenom smislu. Već smo kazali da je tvrdnja da norme ne mogu zaustaviti jezični razvoj niti utjecati na nj samo vrlo djelomično tačna. Norme dakako ne mogu spriječiti da se u jeziku dešavaju promjene, ali one u povoljnoj društvenoj situaciji mogu te promjene držati u okvirima koji ne utječu na jedinstvo i kontinuitet književnoga jezika, i to u razdoblju od više stoljeća. No prilike nisu i ne mogu biti uvijek tako povoljne, ali norme književnoga jezika vrše i tada svoju funkciju i ujednačuju i standardiziraju književni jezik do one mjere do koje to dopuštaju sociološki faktori. I tada su norme nuždan uvjet za postojanje i funkcioniranje književnoga jezika. I ako postoji književni jezik s dobro razrađenim i prikladnim normama, bit će olakšano i ubrzano konačno dozrijevanje društva za jezičnu kulturu, kad jednom do toga dođe. Mi smo kao sredina još dosta daleko od toga i još će se neko vrijeme udarati po normama s »praktičnih«, »naučnih« i »protupedantskih« pozicija. Sve je to izraz nezrelosti i zaostalosti koju, kao i na drugim područjima, možemo prevladati jedino upornim radom i stalnim zalaganjem.

Pitanje ispravnosti nekoga oblika, riječi ili upotrebe nije dakle pravo lingvističko pitanje. Nauka o jeziku proučava sve što se govori, pojavu jezika u cjelini. Kod toga je utvrdila da čim neko društvo počne stvarati književni jezik dolazi do normiranja i u vezi s time do podjele jezičnih oblika na ispravne ili neispravne, ali ona ne može utvrditi kriterij po kojem je jedna riječ, oblik ili konstrukcija ispravna ili neispravna. Ispravnost se naime ocjenjuje po usklađenosti s normom, a ova je proizvoljna i određena izvanjezičnim razlozima. Tako je kod nas rečenica tipa: »Ja si sad malo

jedem«, neispravna. Zašto? Lingvist ne može u samoj toj rečenici otkriti ništa što bi je po sebi određivalo da bude odbačena. Norma književnoga jezika međutim ne predviđa upotrebu enklitičnoga oblika povratne zamjenice niti same povratne zamjenice u ovakvom kontekstu. Razlog je tome posve jednostavan. Takva upotreba povratne zamjenice ne susreće se u novoštokavskom dijalektu koji je izabran da bude osnova književnom jeziku. Za taj izbor pak nema lingvističkih razloga, oni su društveno-politički. Kao jezici mogli su biti jednako izabrani čakavski, kajkavski i torlački. Sa stanovišta lingvistike književna je norma uvijek proizvoljna. Njezin izbor određuju izvanjezični činioци, a njezino je značenje za povijesni razvoj i upotrebljivost jezika vrlo veliko. Kraj takvoga stanja stvari izgleda kao da se uloga jezičnoga stručnjaka kod normiranja književnoga jezika svodi na to da svestrano opiše i precizno formulira normu i da u slučajevima nesigurnosti i kod novonastalih problema predloži prikladna rješenja na temelju svoga poznavanja norme i pregleda nad čitavim jezičnim materijalom. Zbog toga možda neki lingvisti to ne smatraju pravim i punovrijednim lingvističkim poslom.

No upravo najnoviji razvoj u nauci o jeziku otvorio je neslućene mogućnosti da se normiranju književnoga jezika pristupi kao pravom lingvističkom problemu. Dakako, izvanjezični karakter izbora književne norme ne može se promijeniti, to je jedna od najčvršćih transmisija preko kojih društvo utječe na jezik kojim se služi. Ipak, poznaјуći prirodu književnoga jezika i potrebe kojima on služi mogu se u okviru već donesenoga načelnoga izbora u svakom konkretnom slučaju tražiti takva rješenja koja će unapređivati svrsishodna svojstva književnoga jezika i uklanjati njegove nedostatke. Razvojne tendencije jezika mogu s toga gledišta biti poželjne i nepoželjne. Prve onda treba kanalizirati, a druge suzbijati. Razumije se, i do sada se uvijek pokušavalo tako postupati, ali se zbog nedostatka egzaktnoga lingvističkoga aparata moglo u tom smislu djelovati samo pomoću samovoljne intuicije. Nije naime bilo kriterija da se objektivno odredi kako se u danom jeziku očituju svojstva potrebna u pismenom općenju i kontinuiranom usmenom izlaganju. Sve su se takve rasprave vodile o izoliranim jezičnim elementima, a nije se gledalo na sustav koji kao cjelina služi prenošenju obavijesti. Sam način na koji su pisane tradicionalne gramatike polazio je od proizvoljno odabranih pojedinih jezičnih pojava, pa se iz njih ne mogu dobiti potrebni podaci o sustavu jezičnih elemenata, i o njihovim isprepletenim odnosima. Poznavanje sustavnih odnosa nije međutim samo po sebi dovoljno da se riješe pitanja u vezi s određivanjem da li je pojedini razvoj za književni jezik poželjan ili ne. Potrebno je poznavati i čestotne odnose koji proizlaze iz statističke strukture jezika. Sve su to podaci koji se mogu dobiti jedino ako se istraži i proradi cjelokupan jezični materijal temeljito i svestrano kako to nikada do sada nije učinjeno. Potrebni su rječnici s bogatom dokumentacijom iz kojih će biti vidljiva raspodjela pojedinih riječi, pa

tezaursi ili rječnici sinonima i čestotni i odostražni rječnici. Potrebni su detaljni i dokumentirani opisi jezičnoga sustava. Uvođenjem metoda i ideja iz matematičke logike (logistike) i teorije skupova ti opisi mogu danas već postići visok stupanj egzaktnosti. Potrebni su takvi podaci ne samo za književni jezik kao cjelinu, nego i za njegove podjezike kao što su jezik nauke, jezik administracije, poslovni jezik u privredi, jezik književnosti, razgovorni jezik obrazovanih ljudi (ta će kategorija s vremenom obuhvaćati sve šire slojeve), publicistički jezik, jezik telekomunikacije itd.

Novostvoreni pojmovni aparat obavijesne teorije i uopće kibernetike omogućit će lingvističko vrednovanje pojedinih razvojnih tendencija na temelju obilnih podataka. Kibernetika je opća i apstraktna teorija koja proučava sustave kojima se prenosi, uskladištava i prerađuje obavijest za svrhe upravljanja i reguliranja. Lako je uvidjeti da jezik i jezična djelatnost spadaju pod tu teoriju pa se lingvistika može i mora služiti njezinim idejama, metodama i rezultatima. Obavijesna teorija omogućuje da se dvije varijante u organizaciji jezičnih jedinica egzaktno usporede po količini obavijesti što je sadrže¹. Tek smo na početku novoga i značajnoga razvoja u lingvistici i sve su to samo široke perspektive koje se otvaraju pred istraživačima. Potrebno je još mnogo podataka, brižno zamišljenih eksperimenata i usavršavanja teorije, da bi normiranje književnoga jezika moglo postati pravi lingvistički problem.

No već danas su za lingvиста interesantna sva pitanja u vezi s normiranjem književnoga jezika i on ih nikako ne može smatrati drugorazrednim ili sporednima. Već je u početku razvoja suvremene lingvistike praški lingvistički krug posebnu pažnju posvetio pitanjima kulture književnoga jezika.² Lingvisti koji težište svoga rada bacaju na ta pitanja vrše ne samo vrlo koristan nego i po svojim unutrašnjim mogućnostima teoretski vrlo vrijedan i zanimljiv posao. Da bi ga mogli vršiti, potrebna su vrlo opsežna istraživanja koja kod nas većinom još nisu ni načeta. Taj »prakticistički« posao zahtijeva izvanrednu teoretsku spremu i neka suprotnost između preokupacija suvremene lingvističke teorije i praktičnih zadataka na razvoju našega književnoga jezika i rješavanju tekućih problema u vezi s njime samo je prividna. Mi smo sredina kojoj još mnogo štošta nedostaje kada je riječ o književnom jeziku i njegovoj kulturi i istina je da moramo nadoknađivati mnogo toga što drugdje već dulje vremena postoji i što je tamo postalo samo sobom razumljivo. Ali to ne znači da izgrađujući ujednačen i standardiziran književni jezik moramo ići putovima i služiti se metodama kojima

¹ Usp. B. László, Broj u jeziku. U zborniku Strojno prevođenje i statistika u jeziku, Naše teme, 6/1959.

² Usp. Pražský lingvistický kroužek: Spisovná čeština a jazyková kultura, ur. B. Havránek, M. Weingart, Prag, 1932.

su išli i služili se drugi još u prošlom stoljeću. Nadoknađujući zaostatke moramo ujedno graditi za budućnost i osposobiti se da na razini suvremene nauke rješavamo probleme književnoga jezika i jezične kulture.

Značaj primijenjene lingvistike postaje sve veći, a nema sumnje da su njezine mogućnosti veće nego što i najsmionije predviđanje može zamisliti. Normiranje književnoga jezika i sva pitanja s tim u vezi jedno su od važnih njezinih područja i predstavljaju danas pravi i teoretski punovrijedni lingvistički posao. Ovamo ulazi i čitav kompleks nastave materinjeg jezika o kojoj je u ovom časopisu tako često bilo riječi. Doći će vrijeme kad će se u punoj mjeri uvidjeti važnost toga predmeta i potrebno je da se ta nastava, dakako bez prenapinjanja učeničkih mogućnosti, digne na razinu suvremene nauke i da se u njoj primijene njezini rezultati. Svi pak oni koji se iz raznih, većinom društveno determiniranih pobuda dižu protiv normâ i normiranja književnoga jezika pokazuju temeljito neznanje kada se u obrazloženju svojih stavova pozivaju na lingvističku znanost. Ako je u lingvistici nekada i bilo nazora koje oni mogu iskoristiti kao argumente za svoje gledište, suvremeni je razvoj te nazore što opovrgao, što ispravio i dopunio i danas je normiranje književnoga jezika postalo jedan od važnih teoretskih problema nauke o jeziku.

TOPONOMASTIKA ILI TOPONIMIJA KAO GRANA LINGVISTIKE, NJEN PREDMET I METODA

Paule Rogić

Toponomastika ili toponimija (od grč. *tópos* = mjesto i pridjeva *'onomastikós*, odnosno imenice *'ónoma* = ime, naziv; njem. *Ortsnamenkunde*) jest nauka o postanju, razvitku i promjenama oblika i značenja mjesnih imena ili toponima i kao takva dio onomastike ili nauke o imenima uopće. Kao i antroponimija, toponomastika nije stara nauka, naročito kod nas Južnih Slavena, i ona je najprije bila ograničena na imena naseljenih mjesta, a onda se postepeno širila obuhvaćajući imena voda i vodnih tokova (hidronimija), imena planina, bregova, dolina (oronimija) i konačno imena, ponajviše lokalna, svih onih obradivih čestica i mjesta koja su zbog svoga oblika i položaja dobila naročito ime (mikrotoponimija). Prema tome, toponomastika obuhvata u najširem smislu sva geografska imena i radi lakšega pregleda dijeli se: 1. na imena naseljenih ili nastanjenih mjesta (kontinenti, države, veće oblasti ili pokrajine, administrativne jedinice svih vrsta, gradovi, trgovišta, sela, zaseoci, njihovi dijelovi kao ulice, kvartovi, trgovi, stanice željezničke, tramvajske, autobusne, aerodromi — ako imaju posebno